

MAX WEBER EKONOM

Marek Loužek, Centrum pro ekonomiku a politiku, Praha; Vysoká škola ekonomická v Praze

Téměř všechny společenské vědy mají sklon si „přivlastňovat“ Maxe Webera. Historikové zdůrazňují dějepisné studie o římské říši, judaismu či středověku. Politologové zdůrazňují Weberovu analýzu panství a moci či známý spis „Politika jako povolání“. Právníci vyzdvihují Webera za jeho sociologii práva, religionisté za jeho analýzu náboženství. Jediný, kdo se k Weberovi vůbec nehlásí, jsou překvapivě ekonomové. Právem?

V učebnicích dějin ekonomického myšlení nalezneme o Weberovi jen stručné zmínky. Weber je vnímán jako představitel tzv. nejmladší generace německé historické školy, která se vymezila proti mladší generaci (Schmoller) ve slavném „sporu o hodnoty“. Obvykle je Weberovi přidělena zásluha za příspěvek k hospodářské sociologii, zmíní se „Protestantská etika a duch kapitalismu“, ale tím jeho přednosti končí.

Málo ekonomů ví, že nejvýznamnější Weberovo sociologické dílo „Hospodářství a společnost“ používá řady příkladů z ekonomické teorie, a že Weber ve zvláštní stati interpretoval teorii mezního užitku. Rovněž je málo známo, že Weber prostudoval teorii i praxi velkých světových náboženství (čínská, indická, židovská i křesťanská) a detailně zkoumal jejich postoje k hospodářskému životu (ekonomická etika).

Weber před rokem 1912 (osm let před svou smrtí) sociologii spíše neuznával, a hovořil-li ve svých spisech o „naší vědě“, má na mysli vždy ekonomii. Všechny katedry, které v životě řídil, byly ekonomické. Proto by se Weberův vztah k ekonomii rozhodně neměl podceňovat. Cílem stati je představit Maxe Webera jako ekonoma.

Struktura stati je následující. První část zkoumá Weberův vztah k ekonomii. Druhá část analyzuje nástupní freiburskou přednášku „Národní stát a národohospodářská politika“. Třetí část rozebírá „Základy přednášek o obecné ekonomii“. Čtvrtá část analyzuje Weberovy práce o burzovním obchodování. Pátá část zkoumá Weberovu stať „Teorie mezního užitku a psychofyzický zákon“ a šestá část metodologicko-ekonomickou esej „Roscher a Knies a logické problémy historické ekonomie“. Sedmá část se zabývá ekonomickými aspekty „Wirtschaft und Gesellschaft“.

1. „Z jedné třetiny ekonom“

Když v květnu 1882 Max Weber nastoupil na právnickou fakultu univerzity v Heidelbergu, kde studoval právo a ekonomii, dostal se tam do okruhu studentů významného příslušníka starší německé historické školy, Karla Kniese. Historická škola v ekonomii připomíná z dnešního pohledu institucionální ekonomii, snažila se aplikovat holistický a historický přístup k hospodářství, nikoli rozvíjet analytický aparát ekonomické teorie.

Přednáškové kolegium o římských institucích se mladému Weberovi na první poslech líbilo víc. „Profesor mluví zřetelně a jasně, takže je velmi lehké dělat si poznámky, rozdává-

vá vtipné a užitečné rady a není nikdy tak nudný jako profesor Knies.“ (cit. in Eisermann, 1993, s. 27) Přesto se mu zdají Kniesovy přednášky užitečné. „U Kniese je ekonomie a finanční věda, kterou musím poslouchat, – když už ne zajímavá – tak alespoň důležitá.“

Ve studiu ekonomické teorie Weber rozhodně nezahálí. Ve třetím semestru, kdy si zapisuje Kniesovy přednášky znovu, na pedagoga poněkud mění názor. „Dnes, kdy jsem se již seznámil s Adamem Smithem a jinými autory, už na mne profesor Knies udělal podstatně lepší dojem než tehdy. Teď se mi zdá, že mluví příliš rychle, takže člověk má velký problém si všechno stačit poznamenat. Jenom jeho hlas, který vypadá, jako by stále naříkal a litoval všech fakt, která uvádí, oslabuje celkově dobrý dojem.“ (Eisermann, 1993, s. 28)

Po absolvování vojenské služby strávil Weber čtvrtý semestr na univerzitě ve Štrasburku, kde byl pod vlivem svého strýce historika Hermanna Baumgartena. Na pátý a šestý semestr se odebral na tehdy „vedoucí“ berlínskou univerzitu, kde učila i hlava mladší německé historické školy, Gustav Schmoller. Na berlínské právnické fakultě promuje se svým spisem o středověkých obchodních společnostech.

V roce 1888 jako student doktorského studia Weber vstupuje do Schmollerova Spolku pro sociální politiku. V 70. letech spolek v čele se Schmollerem nadšeně přivítal pracovní zákonodárství včetně bismarckovského sociálního pojištění, které Schmoller považoval za světový obrat. Do výzkumných prací Spolku pro sociální politiku přispěl Weber studií „Poměry zemědělských dělníků v Prusku“ (Weber, 1892).

Historie a právo Weberovi vždy připadaly přinejmenším stejně důležité jako ekonomie. Zpětně přiznává: „V průběhu mého života jsem se stal přibližně z jedné třetiny ekonomem.“ V každém případě se Weber do ekonomických kruhů dobře zapsal, neboť mu tehdy nejvlivnější ordinarius na mnichovské univerzitě, profesor Lujo Brentano, poslal k posouzení své práce. Již v červenci 1893 navrhla Freiburská univerzita jmenování Webera řádným ordináři pro politickou ekonomii a vyzvala dokonce profesora Philippoviche z univerzity v Karlsruhe (tehdejší metropole Bádenska), aby Webera přesvědčil o tomto kroku.

V německé akademické sféře tehdy vládl takřka všemocný Gustav Schmoller. Ten cítil mladého Webera jako potenciální konkurenci a vyslovil se proti jeho angažmá ve Freiburgu. Přitlačil dokonce na ministerského radu Friedricha Althoffa, který vystoupil proti Weberovi s odůvodněním, že vhodnější by pro něj byla právnická profesura v Berlíně. Vnitřní Weberovo rozhodnutí pro ekonomii však již padlo.

Ačkoli byl Weber v Berlíně habilitován pro obchodní a římské právo a zastupoval tam tento obor v zimním semestru 1893/94 jako mimořádný profesor, byl v dubnu 1894 povolán převzít katedru ekonomie a finanční vědy na univerzitě ve Freiburgu. Oficiální jmenování řádným profesorem pro ekonomii a finanční vědu je datováno 25. dubna 1894. Na zimní semestr 1894/95 tedy přesídlil do Freiburgu.

2. „Národní stát a národohospodářská politika“ (1895)

Akademická nástupní řeč „Národní stát a národohospodářská politika“, pronesená ve Freiburgu 13. května 1895, představuje důkaz úzkého propojení vědy a politiky, které je pro ranné dílo Maxe Webera typické. Nikde nejsou politické a ekonomické ideály mladého Webera formulovány s takovou pregnancí jako zde. Na pozadí analýzy agrár-

ně-politické situace v Prusku vznáší autor katalog požadavků spojených s ostrou kritikou poměrů v říši.

Cíl freiburské řeči však nelze vidět primárně v politické rovině. Weber se snažil na příkladu agrárně politických témat a vztahu německé politiky k nim vysvětlit teoretické předpoklady, na nichž se vědecké traktování ekonomických jevů nutně zakládá: oddělení hodnot od analytických soudů. V tehdejší době však tento teoretický aspekt zapadl a reakce se týkaly především politické roviny přednášky.

Freiburská přednáška vyvolala bouřlivou odezvu, především díky „brutalitě“ svých názorů. Max Weber se svěřil bratru Alfredovi, že iritace posluchačů bylo přesně to, co jej uspokojovalo. Freiburskou nástupní řeč lze rozdělit do dvou částí: 1. agrárně politická situace ve východním Německu, 2. teoreticko-metodologické otázky, především problém hodnotových soudů.

Agrárně politická situace

Nástupní řeč zahajuje Weber případovou studií o „polském živlu“ na východě Německa: Poláci mají tendenci spadat do ekonomicky a sociálně nejnižší stojících vrstev obyvatelstva, snižují průměrnou mzdu v Německu a berou práci rodilým Němcům, kteří jsou zvyklí na vyšší životní standard. Weber požadoval zablokování hranic pro polské přistěhovalce, aby se jejich přílivu zabránilo.

Podle statistických výzkumů vlastnili nejlepší půdu v Prusku koncem 19. století Němci, zatímco méně úrodná půda byla ve vlastnictví Poláků. Protože pracovních sil bylo málo, najímali němečtí farmáři ve stále větší míře i „ruské Poláky“. Ačkoli se předpokládalo, že se tito migranti později vrátí zpět do Ruska, zůstávali většinou v Německu. Tak se stalo, že procento Poláků žijících ve východním Německu stále stoupalo a současně ubývalo německých dělníků.

Weber se ptal po příčinách této záhady a vysvětlil ji tak, že Němci byli před Poláky jak kulturně, tak ekonomicky na vyšší úrovni. Němečtí vlastníci půdy – junkeři – si navykli na sezonní polské dělníky, protože byli levnější i mobilnější. Rozdíly v přístupu k práci Poláků a Němců Weber několikrát vysvětlil kvalitativními diferencemi mezi slovanskou a germánskou rasou.

Weber tvrdil, že s ohledem na povahu slovanské rasy jsou její materiální a duchovní nároky na život nižší, takže je přizpůsobivější. „Spokojit se s těmito existenčními podmínkami mohou lépe pouze ti, kteří nastupují na místo Němců, potulní polští dělníci, kteří – naverbováni agenti v Rusku – jako nomádi v desetitisících překračují hranici a na podzim zase odtáhnou.“ (Weber, 1998, s. 303)

Problém hodnocení v ekonomii

Poté, co Weber popsal konkrétní politicko-hospodářský problém, klade si otázku: má národohospodářská věda na tuto skutečnost reagovat a případně jak? Jsou hodnotící soudy pouhé předsudky, jichž se musí vědec pečlivě vystříhat, nebo má právo ve vědě přiložit vlastní hodnotové měřítko? A pokud to druhé, které hodnotové měřítko je vhodné používat pro národohospodářskou politiku?

Weberova odpověď je pozoruhodná především v tom, že je v určitém napětí s jeho pozdějšími texty o hodnotové neutralitě ve vědě. V ekonomii se podle Webera střídavě

dostávají do popředí technicko-ekonomický problém výroby statků a na druhé straně problém rozdělování, „sociální spravedlnost“. Zatímco první typ otázek vypadá relativně neutrálně, druhý typ přináší na scénu normativní otázky.

Existuje normativní vodítko, podle něhož by ekonom mohl posuzovat druhý typ problémů? Weberova odpověď zní: jako pozitivní, vysvětlující věda je ekonomie internacionální, jakmile však vynáší hodnotící soudy, je vázána na podobu lidství, jež nacházíme ve svém vlastním nitru. Naše ideály mohou být proměnlivé a pomíjivé, ale můžeme se ptát po zájmech nejen našich, ale i našich předků a potomků.

Normativním vodítkem, které lze pro řešení ekonomických otázek použít, je *národní příslušnost*. Pokud se národní hledisko ocitne v konfliktu s hlediskem čistě ekonomickým, pak má politicky použití národního kritéria přednost. „Národohospodářská politika německého státu právě tak jako hodnotové měřítko německého národohospodářského teoretika mohou být proto pouze německé.“ (Weber, 1998, s. 308)

Lidské dějiny jsou dějinami lých bojů. Naším potomkům dáváme na cestu nikoli mír a lidské štěstí, nýbrž věčný boj o zušlechtění a udržení národní pospolitosti. Mocenské boje nemusí být podle Webera vždy negativní, nebo často přináší hospodářský rozvoj. To, co má hospodářská politika sledovat, jsou národní zájmy země. Národní stát není něčím neurčitým, zahaleným do mystické jednoty, nýbrž je světskou organizací národa, který chce nabýt svrchovanosti.

Národnost, národní příslušnost a národní zájmy jsou tak posledním hodnotovým měřítkem autentické *národohospodářské* politiky. „Věda o národohospodářské politice je vědou *politickou*. Je jednou ze služeb politiky, nikoli však každodenní politiky toho kterého vládnoucího vlastníka moci či vládnoucí třídy, nýbrž službou pro trvalé mocenskopolitické zájmy.“ (Weber, 1998, s. 308–309)

Právě fakt, že ekonomické hledisko se může ocitnout v rozporu s hlediskem národním, představuje důvod pro odlišení normativních soudů od analytických výroků. Kdybychom toto odlišení neprovedli, nemohli bychom si tento konflikt ani uvědomit, natož jej seriózně vyřešit. Vyloučení hodnocení ze společenských věd není podle ranného Webera nutné, je však třeba je jasně přiznat a nesměšovat je s výroky analytického charakteru.

Teprve odlišení vědecké analýzy od hospodářsko-politického hodnocení umožňuje postulovat „německé národní zájmy“ jako nejvyšší hodnotu. Mladý Weber se v roce 1895 odchyluje od zvyklosti mladší i starší německé historické školy pronášet hodnotící soudy ve společenské vědě pouze tím, že důsledně trvá na odlišování analytických výroků a hodnotících soudů.

„A mělo by být tak zbytečné, abychom dbali těchto nanejvýš jednoduchých pravd právě my – mládí německé historické školy? Právě my propadáme snadno zvláštní iluzi, totiž té, že je možné *naprosto se zdržet* vlastních vědomých hodnotících soudů. Důsledkem ovšem není, o čemž se můžeme snadno přesvědčit, že bychom zůstávali věrní odpovídajícímu předsevzetí, nýbrž že propadáme nekontrolovatelným instinktům, sympatiím a antipatiím.“ (Weber, 1998, s. 310–311)

Pozdější distance od přednášky

Nástupní freiburskou řeč zaslal Weber řadě kolegů, mezi jiným i George Simmelovi, který byl tehdy ještě soukromým docentem, v očekávání, že jeho jemná kritika historické školy najde podporu. Werner Sombart se identifikoval s Weberovým názorem, že je třeba odlišit pozitivní a normativní soudy, i když na rozdíl od Webera národní zájem nestavěl nad třídy. Gustav Schmoller zůstal k Weberovým názorům chladný.

O desetiletí později se Max Weber o své freiburské nástupní přednášce vyjadřoval v různých ohledech kriticky. Na místo nepřátelství k Polákům nastoupilo střízlivé posuzování polských, ale i německých zájmů. Ve stanovisku k diskusi o hodnotové neutralitě z roku 1913 se distancoval od důležitých bodů své freiburské řeči. Nacionalismus se mu zdál ze zpětného pohledu vyhrocený, politický realismus mu však zůstává.

„V mé nástupní freiburské řeči, jak nezralá ve všem může být, jsem zastával svrchovanost národních ideálů na poli praktické – i sociální – politiky, tím nejbezohlednějším způsobem, když většina mých kolegů podlehla podvodu tzv. sociálního království. Ale již tehdy jsem zcela úmyslně zdůraznil, že politika bohužel není ani nemůže být živnost založená na morálce.“ (Weber, 1993, s. 540)

3. „Základy přednášek o obecné ekonomii“ (1898)

Aby svůj post ve Freiburgu kvalifikovaně zastupoval a na univerzitě se dobře zapsal, převzal Weber plný program dvanácti přednášek a dvou seminářů. Učil plných šestnáct hodin týdně. Pro uznání jako ekonoma měl tedy Weber solidní předpoklady. Dlouhá léta bylo Weberovo ekonomické působení stranou pozornosti. Převrat nastal v roce 1990, kdy byly vydány jeho „Základy přednášek o obecné ekonomii“ (Weber, [1898] 1990).

Čtenář tak má příležitost spatřit ve dvaceti paragrafech přesnou strukturu Weberových přednášek, a dokonce prostudovat podrobný obsah dvou z nich – „§ 2. Pojmové základy národohospodářské nauky“ a „§ 3. Národní hospodářství a jeho elementární jevy“. Součástí drobné knížky je i literatura (více než šest set titulů), kterou Weber doporučoval svým studentům.

Seznam literatury obsahuje nejen tři otce starší německé historické školy – W. Roschera, B. Hildebranda a K. Kniese, ale i články Schmollera z jeho slovníku věd o státu. Na jednom z předních míst stojí Mengerovo „Zkoumání o metodě společenských věd“ (1883) a „Omyly historismu v německé ekonomii“ (1884), dále E. Sax, E. von Böhm-Bawerk, Friedrich von Wieser a další představitelé rakouské školy. Z neoklasických ekonomů doporučuje Weber Leona Walrase ale i A. Marshalla, z klasických A. Smithe i D. Ricarda. Nezapomíná ani na Karla Marxe.

Ačkoli zřejmě všechny výklady včetně podrobné literatury nenabídl Weber studentům hned od začátku, je jasné, že postupem času se vypracoval nejen naroveň svým kolegům, ale v řadě ohledů je dokonce předčil. Z obsahu přednášek je vidět, jak hluboce Weber pronikl nejen do tehdejší historické metody, ale také do neoklasické teorie a dalších směrů tehdejšího „hlavního proudu“.

Tabulka 1

Struktura přednášek o obecné ekonomii (1898)

§ 1. Základy a metody teoretické ekonomie
§ 2. Ekonomika a její elementární jevy
§ 3. Národní hospodářství a jeho elementární jevy
§ 4. Přírodní podmínky ekonomiky
§ 5. Obyvatelstvo
§ 6. Biologické a antropologické základy společnosti
§ 7. Vztah ekonomiky k ostatním kulturním jevům, zejména právu a státu
§ 8. Typické předstupně národního hospodářství
§ 9. Ekonomický vývoj přímořské antiky
§ 10. Agrární základy středověké kontinentální kultury
§ 11. Městské hospodářství a původ moderních forem podnikání
§ 12. Vznik národního hospodářství
§ 13. Ekonomická věda do vytvoření liberální ekonomické teorie
§ 14. Ekonomická teorie tzv. klasické ekonomie
§ 15. Teoretické základy vědeckého socialismu
§ 16. Výroba a její teoretické problémy
§ 17. Doprava a její teoretické problémy
§ 18. Rozdělování a spotřeba a jejich teoretické problémy
§ 19. Regulující principy a organizační formy uspokojování potřeb pomocí dopravy a podnikání a v jejich funkcích a vývojových tendencích
§ 20. Vývoj a analýza hospodářských a sociálních ideálů

Pramen: Weber (1990), s. 5–27

V § 2 Weber definuje, co je hospodářství, zabývá se jednotlivými kameny hospodářské teorie – homo oeconomicus (konstruovaným hospodářským člověkem), potřebami, statky, hospodářskými statky apod. Weber analyzuje nejen situaci dokonalé konkurence, ale i případ asymetrie „jednostranné konkurence“ – monopolu, problému, který již tehdy vyvolával vášnivé diskuse. Podobně jsou analyzovány úvěr, peníze i cena peněz – úrok, v návaznosti na studie Karla Kniese k tomuto problému. Závěr tvoří výklad produkce, výrobních prostředků, organizace práce, rozdělování majetku a příjmu.

Z pasáže o hodnotě vyplývá, že hodnota se v dnešním hospodářství projevuje v ceně – při směně statků mezi dvěma subjekty, není závislá na absolutní důležitosti potřeby a celkovém množství statku, nýbrž pouze na jeho relativní důležitosti a vzácnosti. Ekonomický problém hodnoty tedy spočívá v teoretickém zprostředkování elementárních motivů, které působí na tvorbu ceny. Elementární komponenta je, že jeden a týž statek nese rozličnou a kolísavou subjektivní hodnotu.

V roce 1898 postihl Webera nervový kolaps, takže až do své smrti (s výjimkou krátkého období 1918–1920) pracoval jako soukromý badatel. Univerzitní přednášky mu odpadly. A• už způsobilo jeho nervové selhání přepracování, vyčerpanost nebo „oidipovské komplexy“, faktem je, že se Weber nevyhýbal čtení ekonomických děl. Čas od času ekonomické knihy recenzoval. Postupně se však stále více soustředoval na práce z jiných oborů – kultury, sociologie a filozofie.

4. Práce o burzách a burzovním obchodování

Poměrně málo známé jsou Weberovy statě o burzovníctví a burzovním obchodování. Burzovní problematice se Weber intenzivněji věnoval mezi léty 1894–1898, tedy převážně v době svého působení na katedře ekonomie ve Freiburgu. Pro jeho přístup k tématu je přitom významný 22. červen 1896, kdy byl schválen německý burzovní zákon. Weberovy texty k burzovníctví zahrnují jak vysoce technicistní specializované články (např. o termínových obchodech), tak populárnější pojednání.

Nejobjemnějším je více než třisetstránková práce „Výsledky německého burzovního dozoru“ (Weber, 1999, s. 195–550). Pro Dělnickou knihovnu Friedricha Naumanna v Göttingenu napsal dva články: „Burza I. Účel a vnější organizace burz“ (1894) a „Burza II. Burzovní provoz“ (1896). Dále vydal řadu článků o burzovním zákoně, cenných papírech, mechanismu termínových obchodů apod.

Biografické pozadí zájmu Webera o burzovníctví je poměrně nejasné. První doklad o vědeckém zájmu Webera o burzu obsahuje dopis Gustavu Schmollerovi z února 1894, v němž Weber sděluje, že se v praxi z obchodního práva zabýval otázkou burzovního dozoru. V červnu a červenci 1894 již Weber pracuje na prvním článku o burze pro Friedricha Naumanna a jeho evangelický dělnický spolek.

V Německu podobně jako v jiných zemích se na konci 19. století vedla diskuse o tom, zda burza je či není „správnou“ institucí, zda mohou být burzovní obchody morálně či ekonomicky škodlivé, a zda by je stát neměl regulovat. Než byl schválen německý burzovní zákon (červen 1896), psal Weber články o burzovníctví v naději, že ovlivní jeho podobu. Protože se tak nestalo, proměnil se ve vášnivého kritika burzovního zákona.

Ve Weberově analýze burzovníctví se odrážejí jednak znalosti právní vědy, jednak ekonomické principy. O burzovníctví a finanční vědě měl Weber i několik přednášek ve Freiburgu. Weber varoval před zbytečnou státní regulací burzovního obchodování. Snažil se vyvrátit pohled na burzu jako semenišť morálně pochybných spekulantů, kteří neproduktivně zneužívají lidské slabosti či neznalosti k dosahování bezpracných zisků.

„Praktická neúčinnost kritiky, kterou vykonávají široké vrstvy národa vůči burzovnímu stavu, má svůj hlavní důvod v neomezené povrchnosti, která hledá chybu tam, kde je jen nerozum nebo konflikt zájmů. Stejná povrchnost ale také zavinila představu, jako by pro každou nesocialistickou společenskou organizaci nepostradatelný institut, jakým je burza, platilo, že je ze své podstaty spolkem spiklenců, kteří za cenu lži a podvodů žijí na náklady pracujících a musí být proto zničeni (a mohou být zničeni).“ (Weber, 1999, s. 135)

Kolem roku 1890 bylo v Německu více než sedmadvacet burz různého druhu, na nichž se obchodovalo jak se zbožím tak s cennými papíry. Sílily požadavky na státní regulaci burz a zákaz termínových obchodů. Nedůvěra vůči burzám vyplývala i z tradičních hodnot, které orientaci na zisk pokládaly za morálně pochybnou a dosahování zisků na burze za nečestné.

Zatímco ve veřejnosti existovala obava, že burzovní spekulace rozkolísávají ekonomiku, místo aby ji stabilizovaly, Weber se hlásil k „tržnímu“ přístupu a vysvětloval, že cena na burze vyrovnává nabídku s poptávkou. Burzovní paniky nebo jiné „selhání“ burzovního mechanismu jsou podle něj spíše jednorázové excesy, které nesnižují význam burzy jako takové.

„Nepochybně vykonává technicky nejdokonalejším způsobem funkci užitečnou pro spekulativní obchod: vyrovnává cenu. Tím, že arbitrážér současně nakupuje levněji v Paříži a prodává draze v Londýně, zvyšuje poptávku tam a snižuje nabídku zde a rozděljuje zásoby podle místa... Příkré kolísání všeobecné cenové hladiny, které by nastalo bez spekulace, je tím zmírňováno.“ (Weber, 2000, s. 651)

Německá historická škola zaujímal ambivalentní postoj. Jedna z největších autorit německé ekonomie 19. století, Karl Heinrich Rau, ve své učebnici ekonomie tvrdil, že užitek obchodu s cennými papíry pro národní hospodářství je slabý, a že dokonce stinné stránky mnohdy převažují nad kladnými (Rau, 1855, s. 577–580). V rozšířené učebnici Alberta Schäffle se hovoří o „neproduktivní činnosti burzy“ a „peněžní aristokracii“, která těží z „masy nevědomých hráčů“ (Schäffle, 1873, s. 480, 498). Rovněž Adolfu Wagnerovi se nelíbily „tučné dividendy“ burziánů založené na vykořisťování bezbranných a nezkušených (Wagner, 1892, s. 395). Jediný Wilhelm Roscher vítá obchod s cennými papíry jako prospěšný pro ekonomiku (Roscher, 1881, s. 93–95).

V 90. letech 19. století se množily hlasy volající po větší ochraně investorů či vkladatelů a po eliminaci nebezpečí a rizik plynoucích z burzovního obchodování. Předmětem kritiky byly především zbožní burzy, jimž zemědělci vyčítali pokles cen. V roce 1891 došlo ke krizi důvěry na trhu s cennými papíry, což vyprovokovalo zákonodárné iniciativy vedoucí k větší regulaci. Weber varoval před unáhlenými řešeními. Upozorňoval, že kapitálové trhy rostly i bez ochranných opatření, zatímco úrok v 70. i 80. letech klesal.

Protože v moderní ekonomice již lidé neprodukují statky jen pro svou vlastní potřebu, nýbrž pro druhé, vzniká potřeba směny. Činností, kterou lidé směňují statky a služby, je obchod. Burza není nic jiného než instituce sloužící k obchodování. „Burza je zařízení moderního velkoobchodu. Její nepostradatelnost pro moderní hospodářství se zakládá na stejném důvodu, z něhož vyrůstá moderní forma obchodu jako takového.“ (Weber, 1999, s. 135)

Weber odlišuje dva typy burz: 1. komoditní, zbožové a 2. „efektivé“, fondové. Na komoditních burzách se nejčastěji obchodovalo se zemědělskými produkty, dále bavlnou, uhlím a železnou rudou. Do druhého typu burz spadaly cenné papíry (včetně státních), akcie soukromých společností apod. Na obou typech burz se mohlo obchodovat jak promptně tak termínově.

Weber analyzuje i organizaci burz a jejich řízení. „Nejstarší burzy byly shromáždění na otevřeném a přístupném místě. Později většinou a dnes téměř vždy se burzy nacházejí v uzavřených velkých sálech. Existovala přirozeně potřeba nějakého orgánu, který by vládl jako tržní policie. Teď je to tak, že jsou všude jmenováni komisaři, kteří udržují na trhu pořádek.“ (Weber, 1999, s. 157)

Weber polemizoval s kritikou evangelického dělnického spolku, který požadoval silné státní zákonodárství nad burzovními obchody. Ačkoli s evangelickým hnutím obecně sympatizoval, nelíbilo se mu, že evangelickým představitelům chybí ekonomické vzdělání. Články o burze zveřejnil, aby přispěl k větší osvětě o této instituci. Upozorňoval na neúspěch státního dozoru nad burzami v sousedním Rakousku a domníval se, že regulace burz musí přijít zevnitř burzovního mechanismu.

„Jak někdo chce dosáhnout účinku vysíláním dalších, ještě inteligentnějších komisařů na burzu, aby tam v provozních hodinách uklízeli odpadky, je těžké říci. Všeobecný burzovní dozor je prázdné slovo, to musí být jasné již nyní. Záleží na tom, jaké konkrétní procesy je možné a potřebné vůbec kontrolovat nebo regulovat zákonodárnými

zásahy, kterým obchodům a kterým osobám je možné a potřebné v obchodování bránit.“ (Weber, 1999, s. 174–175)

5. Teorie mezního užitku a základní „psychofyzický zákon“ (1908)

Určitou výjimku ze svých „mimoekonomických zájmů“ po roce 1900 Weber udělal v roce 1908, kdy publikoval práci „Teorie mezního užitku a základní psychofyzický zákon“ /Die Grenznutzlehre und das psychophysische Grundgesetz/ (Weber, 1968). Weber se v ní ukazuje jako jednoznačný stoupenec teorie mezního užitku, nikoli však v její rakouské „psychologické verzi“.

Weberův článek je recenzí knihy mnichovského profesora Lujso Brentana „Vývoj nauk o hodnotě“ (Die Entwicklung der Wertlehre, 1908). Weber vytýká Brentanovi, že se dostatečně zřetelně nedistancoval od variant subjektivní teorie hodnoty, které se odvolávají na experimentální psychologii.

Weber se rovněž vymezuje proti „Dělnické otázce“ F. A. Lange a „Psychofyzice“ (1860) Fechnera, které obě zakládají teorii mezního užitku na psychologismu. Hlavní argument zní, že ekonomický subjekt maximalizující prospěch či měřící mezní užitek je ekonomická abstrakce, ideální typ, jehož některé rysy sice lze v realitě zachytit, ale přesto mu zkušenost nikdy úplně přesně neodpovídá.

Jak argumentace teoretiků mezního užitku tak argumentace německých historiků, že své koncepce zakládají na psychologii, je podle Webera nekorektní. „Opět a opět se používá tvrzení, že teorie hodnoty tzv. „rakouské školy“ je psychologicky odůvodněna, ačkoli na druhé straně „historická škola“ u svých vynikajících představitelů si rovněž vznáší nárok, že její „psychologie“ pomohla vyvrátit „přirozenoprávní“ abstrakce“. (Weber, 1968, s. 385)

Pro platnost teorie mezního užitku podle Webera postačuje, jsou-li splněny tři předpoklady:

1. lidé jsou ve svém jednání mimo jiné pohaněni potřebami, jež mohou být uspokojeny jen omezeným množstvím vzácných statků, produktů nebo pracovních výkonů;
2. pro většinu potřeb platí, že jsou-li pociťovány nejnaléhavěji, přinese další spotřeba těchto statků a služeb stoupající celkové uspokojení, ale současně se objeví jiné „nenasycené“ potřeby, které jsou pociťovány ještě naléhavěji;
3. lidé vykazují schopnost jednat „účelně“, tj. za použití „zkušenosti“ a „přepočítávání“.

„Pro ekonomickou teorii dokonale stačí, když si na základě zmíněných, velmi triviálních ale nesporných skutečností všedního života *umíme představit*, že většina lidí se chová racionálně, disponuje čistě fakticky nebo skrze ochranu právního řádu zásobami zboží a pracovními silami, a dosahuje klidným způsobem „optima“ uspokojení *různých* konkurujících si potřeb.“ (Weber, 1968, s. 390–391)

Teorie mezního užitku a vlastně každá ekonomická *teorie* nestaví podle Webera na poznatcích empirické psychologie, nýbrž spíše proti nim. Nerozkládá vnitřní zážitky každodenní zkušenosti na psychické a psychofyzické elementy (podráždění, počítky, reakce, automatismy, pocity), nýbrž se pokouší porozumět jistému „přizpůsobení“ vnějšího chování lidí na určitý druh vně ležících existenčních podmínek.

„Teorie mezního užitku pojednává, jakoby lidské chování od A do Z probíhalo pod kontrolou obchodnického kalkulu v reakci na vně poznané okolní podmínky... To je ale

přece přesný protiklad jakékoli psychologie! Přesto si na této půdě vyrostlá teorie nevycucává ony předpoklady – a• už jsou nepochybně „nereálné“ – jednoduše z prstů.“ (Weber, 1968, s. 394)

Weber dává příklad zákon klesajícího výnosu z půdy, který zcela zjevně nestojí na žádné psychologii. Tento zákon vyplývá z fyziologického zákona každého přírodního procesu, totiž že stoupne-li intenzita příznivých podmínek nad určité optimum, nastane jistý „přetlak“ a dodatečný pozitivní efekt je čím dál menší. To je analogické teorii mezního užitku. „Teorie mezního užitku a obecně subjektivní teorie hodnoty nejsou podloženy psychologicky, nýbrž – má-li se použít metodologický termín – „pragmaticky“, tj. použitím kategorií *účel a prostředek*.“ (Weber, 1968, s. 396)

Jiný příklad lze nalézt u stroje, jemuž každé dodatečné palivo a další surovina snižuje nejdříve relativně později absolutně jeho výkon (klesající mezní produkt). Na tomto pojmu není nic specificky přírodního ani psychologického. Weber uzavírá: „Pojem optima, na němž Brentano klade důraz, není ani specificky psychologické, ani fyziologické nebo biologické povahy, nýbrž je společný všem velmi heterogenním problémům, takže se nedá jasně vyvodit, jaký základ ekonomické teorie mají. Jistě není správné redukovat teorii mezního užitku na Fechnerův nebo jakýkoli jiný psychofyzický zákon.“ (Weber, 1968, s. 399)

6. „Roscher a Knies a logické problémy historické ekonomie“ (1903–1906)

Weber si uvědomoval slabosti historické školy a její všudypřítomné nedůvěry vůči ekonomické teorii. Byl sice odchovancem historické školy, ale současně se ji snažil překonat. Rázný rozchod s historickou školou provádí Weber v letech 1903–1906 ve stati „Roscher a Knies a logické problémy historické ekonomie“ /Roscher und Knies und die logischen Probleme der historischen Nationalökonomie/ (Weber, 1968, s. 1–145).

Weber kriticky analyzuje Roscherovu programatickou předmluvu „Život, dílo a doba Tukydyova“ (Roscher, 1842), knihu „Základy přednášek o státním hospodářství, podle dějinné metody“ (Roscher, 1843), Kniesovy „Systém národního hospodářství“ (1854) a „Politickou ekonomii z hlediska dějinné metody“ (Die politische Oekonomie vom Standpunkt der geschichtlichen Methode, 1853).

Historická škola, která tehdy ovládala německou akademickou sféru, trpěla nejen nepřátelstvím vůči ekonomické teorii, kterou spojovala s tzv. manchesterským kapitalismem, ale současně stála od 30. let 19. století v zajetí nauky o hospodářských stupních (kterou ostatně zastával ještě Weberův kolega Werner Sombart).

Weber kritizuje Roschera za nekonzistenci, když na jedné straně odmítá abstraktní poučky klasické teorie, na straně druhé hledá „přírodní zákony“ společenského vývoje. „Jak si představuje principiální vztah mezi zákonem a skutečností v průběhu dějin? Je jisté, že onu část skutečnosti, kterou chce Roscher navléci do sítě zákonů, lze vůbec pojmově uchopit tak, aby obsahovala skutečně to podstatné pro naše poznání jevů? A jak by musely – kdyby tomu tak bylo – být tyto pojmy logicky uspořádány? Poznal Roscher tyto logické problémy?“ (Weber, 1968, s. 9).

Motivem pro konstrukci vývojových stupňů byla snaha ukázat, že ekonomické zákony, které přinesli Adam Smith a klasická ekonomie, nejsou věčné pro všechny doby a země, nýbrž jsou historicky podmíněné. Teorie hospodářských stupňů, kterou vyvinul již Roscher a dále rozpracovali F. List a B. Hildebrand, však byla spojena s dějinným op-

timismem. Podle tohoto názoru vede nejen život jednotlivých národů, nýbrž i celého lidstva ke stále větší dokonalosti.

„Roscher stál uvnitř tohoto myšlenkového kruhu, který se v konečném důsledku obrací k představám Fichteho. Také on věřil v metafyzickou jednotu 'národního charakteru' a viděl v 'národu' ono individuum, které o sobě prožívá postupný vývoj státu, práva a hospodářství analogicky jako část životního vývoje člověka.“ (Weber, 1968, s. 10)

Cílem Roschera, Kniese a dalších autorů historické školy bylo nabídnout alternativu vůči Marxovým a Engelsovým teoriím společenského vývoje. Protože i Gustav Schmoller cítil Marxovu teorii jako výzvu, vypracoval vlastní teorii vývojových stupňů – vesnické hospodářství, městské hospodářství, teritoriální hospodářství a státní hospodářství. Weber neměl nic proti typologii jednotlivých druhů ekonomik, ale dějinný optimismus teorie vývojových stupňů německé školy kritizoval za přehnanou spekulativnost.

Zejména Roscher podle Webera svou teorii nepodepřel dostatečným empirickým a historickým materiálem. „Jeho metodologické stanovisko zůstává vzhledem k jeho základním zastávaným myšlenkám rozporuplné. Jeho obsáhlé historické vzdělání sice deklaruje přípravu a duchovní zpracování mohutného dějinného materiálu, ale – a to zdůraznil již Knies – o nějaké důsledně prosazené metodě či významně zdůrazňovaném traktování historického materiálu nemůže být u Roschera ani řeči.“ (Weber, 1968, s. 28)

Slabinou Roschera je podle Webera i jeho normativismus. Roscher se nenamáhá odlišovat hodnoty od faktů. Přes všechn svůj relativismus, pokud jde o platnost abstraktní ekonomické teorie, nejde nikdy tak daleko, aby vlastním hospodářsko politickým doporučením rovněž připsal subjektivní charakter. Je dokonce přesvědčen, že může postulovat objektivní základ pro normy nejen pro každou konkrétní situaci, nýbrž i pro jednotlivé vývojové typy hospodářství.

„Hospodářská politika je terapie hospodářského života a jako taková je jen tehdy možná, když je zjistitelný objektivně rozpoznatelný normální stav podle vývojového stadia. Zajištění a ochrana proti poruchám je pak stejně tak samozřejmý cíl hospodářské politiky jako cíle lékaře, který léčí fyzický organismus.“ (Weber, 1968, s. 38–39)

Shrme-li Weberovu argumentaci, Roscherova historická metoda je – čistě logicky vzato – rozporuplná. Na jedné straně chce společenskou realitu „historizovat“, na straně druhé zoufale hledá „přírodní zákony“ dějinného vývoje. Hegelovská metafyzika a spekulace o dějinách sice zmizely, ale byly nahrazeny archaičtější konstrukcí, jejímž stavebním kamenem je prostá religiozita.

Kniese kritizuje Weber především za nevhodné použití Wundtovy psychologie jako základ pro „teorii pokroku“. Věda má být neutrální. Skutečný rozkvět (empirické) psychologie nastane podle Webera, až se oprostí od hodnotících soudů. Snaha o využití Wundtovy „normativistické“ psychologie nepřináší ani do ekonomie ani do ostatních společenských věd nic dobrého.

7. Ekonomické dimenze „Hospodářství a společnosti“

To, že ekonomické téma Webera nikdy neopustilo ani v jeho v nejplodnějších „sociologických letech“, naznačuje fakt, že své monumentální dílo nazval „Hospodářství a společnost“ (Wirtschaft und Gesellschaft), a nikoli obráceně, jak by možná leckterý socio-

log očekával. Ještě zajímavější je, že i v tomto díle na konci svého života uvádí – při výkladu pojmu ideálního typu – hlavní příklady zase z ekonomické teorie.

V letech 1908–1910 přijal Weber nabídku editovat mohutnou učebnici ekonomie, která měla z trhu vytlačit Schönbergovu „Rukověť politické ekonomie“ (Handbuch der Politischen Oekonomie). Toto rozhodnutí bylo mimořádně důležité pro Weberovo úsilí věnovat se naplno sociologii. Cítil velmi silně, že sociologie by měla hrát zvláštní roli při studiu ekonomických fenoménů a měla by být tudíž součástí díla.

Podle projektu měla vícedílná příručka pokrývat nejen hospodářství samotné, ale i vztahy hospodářství k technologii a společnosti. Jeden díl měl být nazván „Hospodářství a společnost“ (Wirtschaft und Gesellschaft) a Weber měl být jeho jediným autorem. Záměr pokrýval následující témata: 1. ekonomika a právo, 2. ekonomika a společenské skupiny, 3. ekonomika a kultura.

Ihned poté, co Weber zahájil práce na Ekonomice a společnosti, ocitl se před koncepčními problémy. K tomu, aby mohl rozvinout sociologickou analýzu, musel nejdříve definovat sociologii. Udělal to v úvodní kapitole o obecné sociologii, ale poté si položil otázku, zda se má tento specifický materiál vyskytovat v příručce politické ekonomie. Weber odpověděl záporně a svou koncepci obecné sociologii zveřejnil v roce 1913 v časopise Logos (Weber, 1913).

Jiný problém, s kterým se Weber potýkal, byl, že jeden ze spolupracovníků na Rukověti, Karl Bücher, nedodal příspěvek v kvalitě, kterou očekával. Zejména se mu nelíbila Bücherova teorie vývojových stupňů, jak ji také autor v roce 1914 zveřejnil (Bücher, 1914). „Protože Bücherovo pojetí „vývojových stadií“ je zcela neadekvátní, vypracoval jsem kompletní teorii a expozici, která dává do vztahu hlavní společenské skupiny a ekonomiku: od rodiny a domácnosti k podniku, příbuzenstvu, etnické komunitě, náboženství... Mohu prohlásit, že nic podobného druhu ještě nebylo napsáno, ani u předchůdců.“ (Schluchter, 1981, s. xxv–xxvi)

Do roku 1914 Weber dokončil svůj příspěvek do Rukověti. Text podstatně rozšířil – ze tří na osm oddílů – a změnil rovněž titul. Vůdčí název „Ekonomika a společnost“ zůstal, ale přesný podtitul nyní zněl „Ekonomika a sociální řády“. Po vypuknutí I. světové války však Weber rukověť odložil do šuplíku a soustředil se na jiné aktivity.

Teprve v roce 1918 se k rukověti vrátil a zjistil, že by celý příspěvek zasloužil přepracovat – zkrátit jej a přiblížit do podoby učebnice. Později se rozhodl dopsat kapitolu o hospodářské sociologii. V čase Weberovy smrti v červnu 1920 byla první část díla připravena k tisku. Obsahovala čtyři kapitoly: 1. základní sociologické pojmy, 2. základy hospodářské sociologie, 3. typy panství, 4. stavy a třídy.

Po Weberově smrti se rozhodla vdova Marianne Weberová ve spolupráci s Karlem Jaspersem a Alfredem Weberem vydat rukověť, kterou Weber připravoval před I. světovou válkou. Všechny tyto spisy – včetně prvního dílu, jejichž zveřejnění schválil sám Weber – tvoří dodnes známé vydání „Hospodářství a společnost“ (Wirtschaft und Gesellschaft). Dojem, že dílo představuje jednotnou monografii, je však mylný. Weber autorizoval pouze první díl, celý druhý díl vznikl improvizací paní Weberové a jejích kolegů.

Pro ekonomy je zajímavé, že při vysvětlování konceptu ideálního typu ve „Wirtschaft und Gesellschaft“ Weber používá příklady z ekonomické teorie. Ideální typ je myšlenková konstrukce, kterou si společenští vědci zjednodušují realitu, aby z této konstrukce a dalších předpokladů, které mohou ale i nemusejí korespondovat s realitou, vy-

vodili určité závěry. V ekonomii jsou ideálním typem model tzv. ekonomického člověka (homo oeconomicus).

„Takové ideálně typické konstrukce jsou např. z čisté teorie pocházející pojmy a zákony. Představují, jak by určitý druh lidského jednání probíhal, kdyby byl orientován přísně účelově racionálně, nebyl rušen omyly ani afekty, a řídil se zcela jednoznačně jen jedním účelem (hospodářství). Reálně jednání takto probíhá jen zřídka (burza) a jen přibližně odpovídá tomu, jak je ideální typ konstruován.“ (Weber, 1976, s. 4)

Max Weber tak své základní sociologické pojmy demonstroval na příkladu teoretických ekonomických kategorií. Kategorie sociálního jednání Maxe Webera v sobě zahrnují nejen čistě ekonomické jednání, nýbrž i kterékoli jiné jednání. Weber si uvědomoval, že ideální typy (dnes bychom řekli *modely*), čím ostřeji a jednoznačněji jsou konstruovány, tím jsou světu vzdálenější – a to jak v sociologii tak v ekonomii.

Max Weber byl od počátku své akademické dráhy až do konce ekonomem. Ti, kdo jej osobně znali, potvrzují, že „nic mu nebylo i na konci života vzdálenější, než se distancovat od politické ekonomie“ (Schumpeter, 1954, s. 108–110). Byl ovšem ekonomem v širokém smyslu slova, jak tomu rozuměla německá historická škola, aniž by ovšem upadl do její ústřední slabiny – pohrdání ekonomickou teorií.

8. Shrnutí

Ekonomický rozměr díla Maxe Webera je opomíjený, leč nesporný. Max Weber byl – jak sám o sobě říkal – „z jedné třetiny ekonomem“. Studoval ekonomii u významných představitelů německé historické školy K. Kniese a G. Schmollera, ekonomickým tématům se věnoval ve Spolku pro sociální politiku. Všechny katedry, které v životě Weber vedl, byly ekonomické.

První závažnou ekonomickou prací je freiburská nástupní řeč „Národní stát a národohospodářská politika“ (1895). Max Weber se snažil o jasné odlišení vědeckých výroků a politických soudů, ale nikoli proto, aby politické soudy vyloučil, nýbrž aby je co nejzřetelněji formuloval a staly se tak jasnými. Ekonom je oprávněn pronášet hodnotící soudy a jako kritérium by mu měly sloužit národní zájmy země.

V době svého freiburského působení Weber zveřejnil „Základy přednášek o obecné ekonomii“ (1898). Weberovy znalosti ekonomické teorie byly v jeho době na vysoké úrovni. Studentům doporučoval nejen spisy autorů německé historické školy, ale i práce klasických a neoklasických ekonomů. Ačkoli si uvědomoval limity čisté ekonomické teorie, rozhodně její význam nepodceňoval.

V letech 1894–98 napsal Weber řadu prací k burzovnímu obchodování. Vedle technicistních studií o termínových obchodech zveřejnil i články pro laické publikum, v nichž vysvětloval význam burz v tržní ekonomice. Nesouhlasil s povrchním odsouzením burziánů jako spiklenců dosahujících bezpracných zisků a zdůrazňoval funkci burzy pro zprostředkování nabídky a poptávky. Byl nedůvěřivý ke státní regulaci burzovníctví.

Příspěvek do čisté ekonomické teorie tvoří článek „Teorie mezního užitku a základní 'psychofyzický zákon'“ (1908). Weber odmítl psychologické zdůvodnění teorie mezního užitku ze strany rakouské školy a svého mnichovského kolegy L. Brentana. Teorie mezního užitku a vlastně každá ekonomická teorie nestaví podle Webera na po-

znatcích empirické psychologie, nýbrž na ideálním typu racionálního ekonomického člověka.

Rázný rozchod s historickou školou provádí Weber ve stati „Roscher a Knies a logické problémy historické ekonomie“ (1903–1906). Weber kritizuje Roschera za nekonzistenci, když na jedné straně odmítá abstraktní poučky klasické teorie, na straně druhé hledá „přírodní zákony“ společenského vývoje. Kniese kritizuje za nevhodné použití Wundtovy psychologie jako základ pro „teorii pokroku“.

Ekonomická témata Webera nikdy neopustila ani v jeho v nejplodnějších „sociologických letech“. Weberovo opus magnum „Wirtschaft und Gesellschaft“ byla původně plánována jako součást monumentální učebnice politické ekonomie na pokračování. V tomto díle při výkladu pojmu ideálního typu autor používá hlavní příklady zase z ekonomické teorie.

Literatura

- Bergstraesser, A.** Max Webers Antrittsvorlesung in zeitgeschichtlicher Perspektive. *Vierteljahreshefte für Geschichte*, 1957, č. 5, s. 209–219.
- Brentano, L.** *Die Entwicklung der Wertlehre*. München : 1908.
- Bücher, K.** Volkswirtschaftliche Entwicklungsstufen. In **Bücher, K.** *Grundriss der Sozialökonomik. I. Abteilung. Wirtschaft und Wirtschaftswissenschaft*. Tübingen : J. C. B. Mohr, 1914, s. 1–18.
- Eisermann, G.** *Max Weber und die Nationalökonomie*. Marburg : Metropolis, 1993.
- Jaspers, K.** *Max Weber. Politiker, Forscher, Philosoph*. München : R. Piper & CO Verlag, 1958.
- Knies, K.** *Die Politische Ökonomie vom Standpunkt der geschichtlichen Methode*. Braunschweig: 1853.
- Lepsius, M. R., Mommsen, W. J. (eds.)**. Stoffverteilungsplan für das „Handbuch der politischen Ökonomie“. In *Max-Weber-Gesamtausgabe II/6. Briefe 1909–1910*. Tübingen : J. C. B. Mohr, 1994, s. 766–774.
- Loužek, M.** *Max Weber*. Praha : UK, Nakladatelství Karolinum, 2005.
- Mommsen, W.** Einleitung. In *Weber, M. Gesamtausgabe I/4. Landarbeiterfrage, Nationalstaat und Volkswirtschaftspolitik*. 1. Band. Tübingen : J. C. B. Mohr, 1993, s. 1–69.
- Rau, K. H.** *Lehrbuch der politischen Ökonomie I, II*. Leipzig – Heidelberg : C. F. Winter, 1855.
- Roscher, W.** *Grundriß zu Vorlesungen über die Staatswirtschaft, nach geschichtlicher Methode*. Göttingen : 1843.
- Roscher, W.** *Leben, Werk und Zeitalter des Thukydides*. Göttingen, 1842.
- Roscher, W.** *System der Volkswirtschaft. Nationalökonomik des Handels und Gewerbefleißes III*. Stuttgart : J. G. Cotta, 1881.
- Schäffle, A., Friedrich, E.** *Das gesellschaftliche System der menschlichen Wirtschaft I*. Tübingen : H. Laupp, 1873.
- Schluchter, W.** *The Rise of Western Rationalism: Max Weber's Developmental History*. Berkeley : University of California Press, 1981.
- Schumpeter, J.** Max Webers Werk. In **Schumpeter, J.** *Dogmenhistorische und biographische Aufsätze*. Tübingen : J. C. B. Mohr, 1954, s. 108–110.
- Sombart, W.** *Der moderne Kapitalismus I, II*. München : 1902.
- Swedberg, R.** Max Weber as an Economist and as a Sociologist. *American Journal of Economics and Sociology*, 1999, roč. 58, č. 4, s. 561–582.
- Wagner, A.** *Grundlagen der Volkswirtschaft. Grundlegung der politischen Ökonomie I*. Leipzig : C. F. Winter, 1892.
- Weber, M.** *Börsenwesen I. Schriften und Reden 1893–1898*. Tübingen : J. C. B. Mohr, 1999. Max Weber Gesamtausgabe I/5. I. Band.
- Weber, M.** *Börsenwesen II. Schriften und Reden 1893–1898*. Tübingen : J. C. B. Mohr, 2000. Max Weber Gesamtausgabe I/5. II. Band.
- Weber, M.** Die Grenznutzlehre und das „psychophysische Grundgesetz“. In **Weber, M.** *Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre*. Tübingen : J. C. B. Mohr, 1968, s. 384–399.

- Weber, M.** *Die Verhältnisse der Landarbeiter im ostelbischen Deutschland*. Tübingen : J. C. B. Mohr, 1984. Max-Weber-Gesamtausgabe I/3.
- Weber, M.** *Grundriss zu den Vorlesungen über allgemeine („theoretische“) Nationalökonomie*. Tübingen : J. C. B. Mohr, 1990.
- Weber, M.** Brief an die Freiburger Kollegen vom 15. Nov. 1911. In **Mommsen, W. J.** *Der Nationalstaat und die Volkswirtschaftspolitik*. Tübingen : J. C. B. Mohr, 1993, s. 540. Max-Weber-Gesamtausgabe I/4. 2. Band. Editorisches Bericht.
- Weber, M.** Národní stát a národohospodářská politika. In **Weber, M.** *Metodologie, sociologie a politika*. Praha : Oikoymenh, 1998, s. 297–318.
- Weber, M.** Roscher und Knies und die logischen Probleme der historischen Nationalökonomie. In **Weber, M.** *Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre*. Tübingen : J. C. B. Mohr, 1968, s. 1–145.
- Weber, M.** *Wirtschaft und Gesellschaft*. I. Band. Tübingen : J. C. B. Mohr, 1976.

MAX WEBER – AN ECONOMIST

Marek Loužek, University of Economics, nám. W. Churchilla 4, CZ – 130 00 Praha 3;
Center for Economics and Politics, Politických vězňů 10, CZ – 110 00 Praha 1
(louzek@post.cz)

Abstract

The article presents Max Weber as an economist. Weber's relation to economics is discussed. His inaugural speech in Freiburg „National State and Economic Policy“ (1895), „Lectures on General (Theoretical) Economics“ (1898), writings about stock exchange (1893–1898) as well as his article „Marginal Utility Theory and Psycho-physic Law“ (1908) show that economics had been always especially close to him. The methodological paper „Roscher and Knies. The logical problems of historical economics“ is mentioned as well.

Keywords

German Historical School, marginal utility theory, methodology of economics

JEL Classification

B15, A12